

Roman i viktorijansko doba - Orkanski visovi E. Brontë i Ženska francuskog poručnika J. Fowlesa

Puača, Lucija

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:797643>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Lucija Puača

Roman i viktorijansko doba - *Orkanski visovi* E.
Brontë i *Ženska francuskog poručnika* J. Fowlesa

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2016.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Lucija Puača

Matični broj: 0009067837

Roman i viktorijansko doba - *Orkanski visovi* E.
Brontë i *Ženska francuskog poručnika* J. Fowlesa

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost/ Engleski jezik i književnost

Mentor/ica: doc. dr. sc. Danijela Marot Kiš

Rijeka, 2016.

SADRŽAJ

SADRŽAJ	1
SAŽETAK.....	2
1) UVOD	3
2) VIKTORIJANSKO DOBA.....	5
3) <i>ORKANSKI VISOVI</i>	7
4) <i>ŽENSKA FRANCUSKOG PORUČNIKA I ORKANSKI VISOVI</i>	14
5) ZAKLJUČAK	24
6) POPIS LITERATURE	26

SAŽETAK

Viktorijansko razdoblje u engleskoj književnosti predstavlja spoj realističkih i romantičarskih težnji. Dok je ostatak zapadnoeuropske književnosti u 19. stoljeću većinom u znaku realizma, engleski viktorijanski roman odskače od pravila preciznog ocrtavanja zbilje i nudi čitatelju drugačiji pogled na svijet tog doba. Ovaj rad bavi se istraživanjem i usporedbom dvaju romana, *Orkanskih Visova* Emily Brontë i *Ženske francuskog poručnika* Johna Fowlesa. *Orkanski Visovi*, roman je nastao u 19. stoljeću, a čitatelju, osim uvida u viktorijanski svijet, ujedno nudi i ponešto drugačiju, pomalo neuobičajenu i buntovnu sliku romana tog doba. *Ženska francuskog poručnika*, roman nastao čitavo stoljeće nakon *Orkanskih Visova*, vraća čitatelja u 19. stoljeće prikazujući viktorijansko društvo i njegove stroge konvencije. S druge strane, Fowlesov roman svojim, za 19. stoljeće inovativnim tehnikama pripovijedanja, čitatelja ne udaljuje od modernog doba. Kroz dva navedena romana, rad nastoji prikazati različita viđenja jednog doba i društva i u čitatelju probuditi svijest o razlikama u perspektivi autora i čitatelja kroz stoljeća.

KLJUČNE RIJEČI: engleski roman, viktorijanski roman, viktorijansko doba, John Fowles, Emily Brontë

1) UVOD

Viktorijansko doba ili razdoblje koje je kraljica Viktorija provela na britanskom tronu, prema nekim povjesničarima započelo je 1837., dok drugi za početak tog razdoblja uzimaju godinu 1832., kada je donesen prvi reformni parlamentarni zakon (*Reform Act 1832*). Bilo kako bilo, viktorijansko razdoblje trajalo je sve do kraja 19. stoljeća, točnije 1901. (Bićanić 1986: 100) U tom širokom vremenskom rasponu kao vodeća književna vrsta u Engleskoj, afirmirao se viktorijanski roman koji se često opisuje kao spoj realističkih i romantičarskih težnji. Viktorijanski roman, u jednu ruku pokušava dati realnu sliku društva tog vremena, no ipak se ne odriče u romantizmu popularnih spletkarenja, zamršenih odnosa među protagonistima i turobne i mistične romantičarske atmosfere. Cilj ovog rada jest prikazati sliku viktorijanskog svijeta koju nude dva autora, Emily Brontë i John Fowles. Brontë je autorica klasika *Orkanski visovi*, no ono što je važno istaknuti na samom početku je da je svoj današnji status i popularnost taj roman stekao tek nakon viktorijanskog razdoblja. Autorica je zapravo u svoje vrijeme bila sve samo ne nešto uobičajeno. Za početak, bila je žena u društvu koje je žene još uvijek smatralo manje vrijednima i njihove želje i mišljenja gotovo potpuno nevažnima te se kroz svoju prozu, Emily Brontë zajedno sa svojim sestrama trudila istaknuti važnost ženskog roda, iako je kao pripadnica tog doba svoja djela objavljivala pod pseudonimom. Sljedeća stvar koju na samom početku valja naglasiti jest da Brontë nije izravno pisala o klasnom društvu, njegovim političkim i socijalnim problemima kojima su se njeni kolege suvremenici u pisanju romana uvelike posvećivali. Kako Sonja Bićanić u knjizi *Engleska književnost* navodi: “Strasti i emocije

što ih ona opisuje odraz su najelementarnijih reakcija ljudske duše, a ne odraz klasnih i institucionalnih odnosa. Njezini likovi reagiraju nagonski, dobri su ili zli, ali te njihove osebnosti nisu društveno uvjetovane, već proizlaze iz dubina psiholoških osnova njihova neponovljiva bića.” (Bićanić 1986: 108) Emily Brontë je, dakle, glas iz viktorijanskog doba koji daje nešto drugačiju sliku svijeta no što je to tada bilo uobičajeno. S druge strane, John Fowles, glas 20. stoljeća koji se iz potpuno drugačijeg vremena i okruženja hrabro otisnuo u pustolovinu prikazivanja, a prije svega iscrpnog istraživanja života i društva viktorijanskog doba, daje ono što je po njegovom vjerovanju vjerni prikaz jednog tipičnog viktorijanskog romana, no u isto vrijeme iz njega progovara glas suvremenika koji viktorijanski pastiš ruši i u duhu epohe postmodernizma čitatelja podsjeća da je ono što čita fikcija, izravno naglašavajući da svijet romana postoji samo u mediju jezika, a zbilja u njemu nije ništa drugo no konstruirana. Cilj ovog rada, ponavljam, je kroz analizu dva navedena romana i ponešto općenitih informacija o viktorijanskom dobu, pokušati stvoriti sliku viktorijanskog svijeta i viktorijanskog čovjeka, i u dva možda naizgled potpuno nespojiva gledišta dvaju autora koji su rođenjem odvojeni više od stotinu godina, pokušati naći dodirne točke.

2) VIKTORIJANSKO DOBA

S obzirom na dug vremenski period koji viktorijansko doba pokriva, možemo ga podijeliti na tri dijela: rano, srednje i kasno. Tridesete i četrdesete godine predstavljaju rano viktorijansko razdoblje, razdoblje industrijske revolucije koje je izmijenilo do tada dobro znane tisućljetne običaje. (Bićanić 1986: 100) Upravo tada se željeznica proširila po čitavoj Engleskoj, nicalo je sve više tvornica na sjeveru zemlje, a industrija je postala najvećim izvorom bogatstva. Sve je to utjecalo na urbanizaciju gradova te porast broja gradskog stanovništva, a o tome najbolje govori podatak da se već 1851. više od polovice engleskog stanovništva naselilo u gradu. Pedesete, šezdesete i sedamdesete godine viktorijanskog doba predstavljaju njegovo srednje razdoblje, razdoblje najvećeg prosperiteta za industriju i trgovinu. Ipak, 1873. godina ruši dotadašnji optimizam i zbog pada cijena, u Britaniji slijedi financijski slom. Posljednje godine 19. stoljeća, odnosno kasno viktorijansko razdoblje, obilježene su reakcijama na prethodno stanje na području politike i morala te traganjem za novim vrijednostima zbog spomenutih društvenih i gospodarskih novina koje su za čovjeka tog doba bile velika i korjenita promjena. (Bićanić 1986: 100)

Što se književnosti tiče, realistički pristup tridesetih godina 19. stoljeća postaje dominantan u zapadnoeuropskoj književnosti, a roman postaje glavnom književnom vrstom. Širenje romana kao književne vrste također možemo promatrati kao posljedicu tehničkog i društvenog napretka. Lakša prometna povezanost i mogućnost masovnog tiska približila je pisanu riječ svima i tako povećala čitateljsku publiku. Ono što najprije valja naglasiti jest da u viktorijanskom romanu postoji mnoštvo razlika naspram romana

kontinentalnog realizma. Kada promatramo viktorijanski roman općenito, možemo zaključiti da se u njemu isprepliću romantičarske i realističke težnje jer osim što nam prikazuje društvenu stvarnost i sliku toga doba, i dalje je prepun zapleta, spletki i likova koji su velikom većinom polarizirani na dobre i loše. Sonja Bićanić u poglavlju *Viktorijansko doba* u knjizi *Engleska književnost* ističe da britanske romanopisce 19. stoljeća nije moguće strogo svrstati u tri skupine koje bi odgovarale ranom, srednjem i kasnom razdoblju, no ipak se načinom mišljenja i stavom autora ta tri razdoblja međusobno poprilično razlikuju. Elizabeth Gaskell, tako, kao predstavnica ranog viktorijanskog razdoblja, u svojim romanima (primjerice *Sjever i jug* i *Mary Barton*) progovara o patnjama novog gradskog stanovništva, zaokuplja se problemima industrijalizacije koje je i sama iskusila živeći u industrijaliziranom Manchesteru. (Bićanić 1986: 101) Thomas Hardy, s druge strane, jedan je od autora koji su svrstani u kasno viktorijansko doba. Hardy je bio svjedokom propasti sela i starih običaja te je jedini među romanopiscima ostavio zabilješke o seoskom životu koji je u to doba gasnuo. (Bićanić 1986: 110) Srednjem viktorijanskom razdoblju pripadaju glavna djela Charlesa Dickensa, Williama M. Thackeraya, Anthonyja Trollopea, sestara Brontë i George Eliot. Kao zajedničku osobinu ovim autorima Sonja Bićanić navodi prosvjed protiv svijeta u kojem dominiraju materijalni interesi, ali i uvjerenost da su to stanje prouzročile ljudske pogreške koje je daljnjim ljudskim djelovanjem moguće ispraviti. Zaključno, Bićanić ističe da su njihovi romani, iako su kritički, u osnovi optimistični jer, za razliku od mlađih pisaca 19. i 20. stoljeća, ovi autori (izuzev Dickensa) iskreno vjeruju da se ljudskom intervencijom društveni problemi mogu ispraviti i nadvladati. (Bićanić 1986: 102)

3) *ORKANSKI VISOVI*

Sestre Charlotte, Emily i Anne Brontë, odrasle na pustopoljinama Yorkshirea, rano su izgubile majku te su zbog česte odsutnosti oca bile od ranog djetinjstva prepuštene same sebi. Njihovi romani, tako, nisu izrasli iz društvenog života koji ih je okruživao već su sestre iz vlastite mašte stvorile svoj književni svijet. Anne Brontë napisala je *Agnes Grey*, roman o položaju odgajateljice u viktorijanskom dobu, a Charlotte, koja je često bivala metom kritika jer su njeni romani naglašavali da mlade žene imaju vlastite strasti i mišljenja, napisala je nekoliko romana, od kojih je najpoznatiji čitateljskoj publici danas ostao roman *Jane Eyre*. Emily Brontë, u otprilike isto vrijeme kad su nastali navedeni romani njenih sestara, piše *Orkanske Visove* (1847.), roman koji je tada ostao gotovo potpuno nezapažen, a danas se po svojoj umjetničkoj vrijednosti smatra najboljim od ta tri romana. (Bićanić 1986: 107)

Radnja romana *Orkanski Visovi* započinje 1801. godine kada gospodin imenom Lockwood unajmi imanje nazvano Thruccross Grange koje se nalazi u izoliranom, od vreve velikog grada udaljenom dijelu Engleske. Ondje upoznaje vlasnika imanja Heathcliffa koji živi na obližnjem imanju nazvanom Orkanski visovi, a ubrzo nakon moli kućepaziteljicu Thrushcross Grangea, Nelly Dean, da mu ispriča priču o Heathcliffovu životu, točnije, da mu pojasni njegov odnos s misterioznom Catherinom čiji se duh Lockwoodu ukazao kad je za nevremena prespavao na Heathcliffovu imanju. Nelly počinje pričati priču koju Lockwood zajedno sa svojim opažanjima zapisuje u svoj dnevnik, a upravo ti dnevnički zapisi čine glavni dio romana.

Nellyina priča vraća radnju romana u prošlost, vrijeme njena djetinjstva kada je kao sluškinja radila na imanju Orkanskih visova. Na imanju je živjela obitelj Earnshaw s dvoje djece, Catherinom i Hindleyjem. Jednog dana kada se gospodin Earnshaw vratio iz Liverpoola, sa sobom je doveo tamnoputo siročić kojemu su nadjenuli ime Heathcliff. Od tada, Heathcliff živi s njima na Orkanskim visovima i iako se vrlo dobro slaže s Catherinom, njegov odnos s Hindleyjem je oduvijek pun ljubomore i mržnje. Hindley je zbog svog ponašanja poslan na školovanje, a nakon smrti gospodina Earnshawa, Hindley se vraća, postaje gospodar imanja te neprestano ponizuje Heathcliffa tako što ga svodi na razinu običnog sluga. Heathcliff zatim nestaje i nakon nekoliko godina se vraća s bogatstvom stečenim pod upitnim okolnostima te taktički posuđuje novac Hindleyju, koji se nakon smrti svoje žene Frances odao alkoholizmu. U međuvremenu se Catherina udala za Edgara iz obitelji Linton koja je tada stanovala na imanju Thrushcross Grange. Kad se Heathcliff vraća, mahnito se odlučuje na osvetu svima koji su mu do tada nešto skrivili, uključujući i Edgara Lintona jer je Heathcliff volio Catherinu više no ikoga. Catherina se zbog loših odnosa Edgara i Heathcliffa razboljela, prijeteći im da ako se oni međusobno ne mogu poštovati, ona će nauditi osobi koju obojica neizmjereno vole- sebi. To i čini te na samrti rađa kćerku koju nazivaju po njoj. Heathcliff je ranije iz osвете pobjegao s Edgarovom sestrom Isabellom Linton koju je ubrzo napustio, a ona je rodila sina kojeg je nazvala Linton. Nakon Catherinine smrti, Heathcliff moli njen duh da ga nikad ne napusti, može ga progoniti, izluđivati ga, samo neka ga nikada ne napusti. Nakon Edgarove smrti, Heathcliff nasljeđuje i imanje Grange te su Hindleyjev sin Hareton, njegov i Isabellin sin Linton i mlada Catherina pod njegovim utjecajem. Linton koji je od rođenja bio plah i slabog zdravlja, a iz Heathcliffovih interesa je bio primoran stupiti u brak s mladom Catherinom ubrzo umire te Catherina i Hareton nastavljaju živjeti pod Heathcliffovom ugnjetavačkom rukom na

Orkanskim Visovima. Thrushcross Grange Heathcliff daje u najam Lockwoodu i tada se Nellyina priča stapa sa stanjem koji upoznajemo na početku romana. Nakon toga, Lockwood odlazi s imanja u London, no nakon nekoliko mjeseci odluči se vratiti u posjetu. Tada saznaje da su se mlada Catherina i Hareton nakon početne netrepeljivosti sprijateljili, a njihova ljubav bit će ubrzo i okrunjena brakom. Također, Lockwood saznaje da je Catherinin duh zaista toliko počeo opsjedati Heathcliffa da je nakon nekoliko noći provedenih lutajući uokolo, preminuo. Radnja romana završava Lockwoodovim posjetom mjestu na kojem su pokopani Edgar, Catherina i Heathcliff.

Nakon pregleda zamršene radnje, zaključujemo da je Heatcliffova i Catherinina međusobna ljubav i privrženost u središtu ovog romana. Njihov odnos ne samo da pokazuje snažnu i nepromjenjivu ljubav, već je on razlog svim glavnim sukobima i određuje cijeli slijed zbivanja. Njihova ljubav ne izražava samo mladenačku buntovnost, već čitatelju prikazuje i golemu uništavačku snagu koju emocije mogu izazivati u pojedincu. Uz dvoje ekscentričnih protagonista, Brontë bira dvoje potpuno prizemljenih pripovjedača, Nelly i Lockwooda. Arnold Kettle u knjizi *Engleski roman*, piše: „Uloge pripovjedača Lockwooda i Nelly Dean nisu slučajne. Njihova funkcija (oni su dva 'najnormalnija' čovjeka u knjizi) djelomično je ta da ne dozvole da se priča udalji od stvarnosti, da priču učine vjerodostojnom, a djelomično i ta da je komentiraju sa stanovišta zdravog razuma i time otkriju nedovoljnost takvog zdravog razuma.“ (Kettle 1962: 168) Lockwood i Nelly zapravo su pravi glasovi viktorijanskog doba. Nelly kroz svoje pripovijedanje kritizira Heathcliffovu i Catherininu moralnu izopačenost i kori njihovu buntovnost, čitatelju dajući do znanja da ponašanje protagonista ovog romana nije u skladu s moralnim vrijednostima i vrlinama tog razdoblja. Kroz Lockwooda, pak, koji predstavlja tipičnog viktorijanca,

čitatelj dobiva dojam o onome što se u to doba od čovjekova ponašanja očekivalo. Kako dalje piše Kettle: „On (Lockwood), normalni viktorijanski gospodin, tamo odlazi očekujući da će naći normalnu viktorijansku građansku obitelj. A ono što nalazi- kuća koja ključa od mržnje, sukoba, užasa- znači udarac i nama. Napad na naše samozadovoljstvo, moralno, društveno i duhovno već je započeo.“ (Kettle 1962: 169) Ono što Arnold Kettle pokušava istaknuti je da na samom početku, kao i Lockwood, svaki čitatelj koji ima neku predodžbu o viktorijanskom društvu očekuje vidjeti za to doba tipičnu obiteljsku atmosferu, a autorica u romanu prikazuje nešto sasvim suprotno.

Heathcliff je na početku radnje prikazan kao uljez u obitelji te je čitatelju lako prema njemu osjetiti empatiju, dok s vremenom stvari počinju biti drugačije. U činjenici da je Heathcliff tamnoputo siroče koje je iz Liverpoola dovedeno na Orkanske Visove možemo pronaći i tračak društvene stvarnosti tog vremena. U razdoblju velikih promjena i industrijalizacije, velik broj stanovništva živio je na rubu i iako se kroz cijeli roman kao glavna misao ne provlače društveni staleži i siromaštvo, u Heathcliffovoj prošlosti možemo osjetiti natruhu patnje radničke klase. Osim toga, u svijetu Orkanskih Visova i Thrushcross Grangea, na Heathcliffa se često gleda kao manje vrijednog jer je njegovo podrijetlo upitno. Osim što je dolazak još jednog dječaka u obitelj u Hindleyju odmah u početku izazvao ljubomoru koja je prouzrokovala stalne sukobe, Heathcliffovo upitno podrijetlo zasigurno je predstavljalo dodatni razlog Hindleyjeva prijezira. Obitelj Earnshaw je, pak, u romanu okarakterizirana kao obitelj koja posjeduje mnogo manje gospodskih manira od obitelji Linton, a sam Thrushcross Grange „otjelovljuje ljepšu i udobniju stranu buržoaskog života.“ (Kettle 1962: 173) Prvi pravi dokaz ove tvrdnje nalazimo u prizorima u kojima tada nerazdvojni Catherina i Heathcliff zalutaju na imanje i ozlijeđena Catherina

biva primorana tamo ostati dok se ne oporavi. Nakon toga i sama Catherina postaje zavedena tim ljepšim imanjem i obitelji Linton koja je mnogo profinjenija od njezine obitelji. Sve to, kasnije, vodi, kako Arnold Kettle navodi, Catherininoj izdaji Heathcliffa jer se ona odlučuje udati za Edgara Lintona: „Ona počinje prezirati Heathcliffov nedostatak 'kulture'. On ne zna voditi razgovore, ne češlja se, prljav je, dok će Edgar uz to što je lijep, "biti bogat i volim da budem prva žena u ovoj okolini i ponosit ću se što imam takvog muža.“ (Kettle 1962: 173) Nakon udaje i kad je shvatila da ne može zadržati obojicu, ne može ih niti natjerati da barem budu u dobrim odnosima, Catherina je postala svjesna da je napuštajući Heathcliffa učinila veliku pogrešku i to je kulminiralo njenom bolešću i smrću. Catherinin duh, međutim, do kraja romana ne umire. Heathcliff moli Catherinu neka ga nikad ne ostavi na miru, no čitatelj ne može sa sigurnošću utvrditi pojavljuje li se u romanu zaista pravi pravcati duh Catherine Earnshaw ili su Heathcliffovi osjećaji i sjećanja toliko jaki da je on plod njezove mašte. Autorica tako još jednom vješto roman ne udaljuje od realnosti, a opet ističe Catherininu važnost u Heathcliffovu životu. Kroz čitavu radnju, Heathcliff i Catherina prikazani su kao jedno, kao nešto nerazdvojno, a o tome možda najbolje svjedoče Catherinine ispovijesti Nelly: „...on je više ja nego ja sama. Bilo od čega da su naše duše sazdane, njegova i moja su iste; a Lintonova je toliko različita koliko zraka mjesečine od munje ili mraz od vatre“. (Brontë 1980: 94) | “Kad bi sve drugo umrlo, a on ostao, ja bih još uvijek postojala; a kad bi sve drugo ostalo a on bio uništen, svemir bi se pretvorio u golemog stranca, činilo bi mi se da nisam dio njega.“ (Brontë 1980: 96)

Catherina i Heathcliff kroz čitav roman ostaju simbolom, iako često destruktivne, neuništive ljubavi koja je iskrenija i jača od bilo čega drugog. Osim toga, oni su buntovnici koji prkose pravilima doba u kojem žive. Još

kao djeca, prikazani su kao nestašni i svojeglavi, dane su provodili lutajući prirodom i zadirkujući sve oko sebe, što je možda najbolje prikazano u izrugivanju starog Josepha koji ih je često tjerao na molitvu. Nakon Catherinine smrti Heathcliffov život se svodi na osvetu. Osvećuje se ugnjetavajući mladu Cathy, Lintona i Haretona i pokušavajući doći do vlasništva Thrushcross Grangea. Sve to mu vrlo dobro uspijeva, no ne samo da gubi simpatije, već u čitatelju izaziva užasavanje. Ipak, navodi Kettle: „U toku ovog strašnog dijela knjige Heathcliff zadržava našu simpatiju na svojoj strani zato što instinktivno shvaćamo da u onome što je on učinio svojim tlačiteljima postoji neka surova moralna pravica, i zato što, iako je nečovječan, razumijemo zbog čega je takav. Mi naravno, ne opravdavamo ono što on čini, ali to razumijemo; otkrivene su na duboke i složene okolnosti koje stoje iza njegovih postupaka.“ (Kettle 1962: 178) Nakon što smo dobro upoznati s Heathcliffovom prošlošću, mi kao čitatelji možemo razumjeti njegove okrutne postupke. Ono što i dalje ne možemo, kako to Kettle izvrsno primjećuje, je opravdati ih. Heathcliff je kroz prošlost bio sveden na položaj kmeta, često je bio žrtva nasilja i ugnjetavanja te je upravo to ono što on čini drugima da bi se osvetio za proživljene muke, a čitatelj te postupke ne može opravdati jer zbog njih ispaštaju nedužni pojedinci. Ipak, na kraju se u Heathcliffu dogodi promjena. On postaje miran i njegove težnje za osvetom i nasiljem prestaju u trenutku kada spoznaje da se mlada Cathy i Hareton „združuju kao buntovnici.“ (Kettle 1962: 180) U tom činu Heathcliff prepoznaje sebe i Catherinu, počinje poštovati činjenicu da se mladi par želi boriti za svoja prava i uviđa „da je besmislena njegova borba da se u svijetu sile i vlasništva osveti pomoću njihovih vlastitih vrednota.“ (Kettle 1962: 181)

Ujedinjenje mlade Cathy i Haretona *Orkanskim Visovima* daje upravo onu optimističnost koju Sonja Bićanić navodi kao zajedničku karakteristiku

romanopisaca srednjeg viktorijanskog razdoblja. Nakon Heathcliffove smrti, mladi je par nastavio živjeti na Visovima i ugovorio je vjenčanje jer kao što Arnold Kettle navodi: „smrti se pridaje malo značaja u Orkanskim Visovima jer se roman bavi važnijim stvarima nego što su pojedinačan život ili smrt...naprotiv, život je taj koji se afirmira, nastavlja, koji ponovno cvjeta.“ (Kettle 1962: 182)

Za kraj, u prilog takvom završetku, završetku koji slavi živost, život i kretanje ide i priroda koja kroz čitav roman ima veliko značenje. Pustopoljine Yorkshirea koje likovima ovog romana predstavljaju svakodnevnu radost ili pak tužna sjećanja na ljepše dane, kroz čitavu radnju podsjećaju na stalne promjene i nastavak života bez obzira na probleme s kojima su oni u tom trenu suočeni.

4) *ŽENSKA FRANCUSKOG PORUČNIKA I ORKANSKI VISOVI*

Čitavo stoljeće nakon objave *Orkanskih Visova*, veliki engleski književnik 20. stoljeća John Fowles 1969. godine objavljuje roman *Ženska francuskog poručnika*. Roman vjerno prikazuje viktorijansko društvo te je pisan u stilu pravog pravcatog romana tog doba. S druge strane, Fowles, kao svaki pravi ljubitelj metafikcije, u roman unosi elemente postmoderne proze, lomi okvire te tako taj prikazani pastiš viktorijanskog romana, on ujedno i potkopava.

Radnja romana *Ženska Francuskog poručnika* pobliže prikazuje razdoblje u životu Charlesa Smithsona, tridesetogodišnjeg imućnika koji je na samom početku romana zaručen za Ernestinu Freeman, manirima i izgledom tipičnu djevojku viktorijanskoga doba, koja zbog pretjerane brige svojih dobrostojećih roditelja oko njene zamišljene bolesti odsjeda kod tetke Tranter u malom engleskom gradiću imenom Lyme Regis. Također, na samom početku romana, uveden je i lik pomalo misteriozne Sare, koju ljudi iz Lymea, češće nego što ju zovu imenom, krase nadimcima Tragedija ili pak Ženska ili Drolja Francuskog Poručnika. Razlog takvoj lošoj reputaciji navodna je Sarina ljubavna afera s francuskim vojnikom o kojem je ona kao guvernanta, a samim time i poznavateljica francuskog jezika vodila brigu kad su ga ranjenog doveli u grad. Nakon oporavka, taj francuski vojnik za kojeg kasnije iz Sarinog priopćenja saznajemo da se zvao Varguennes, odlazi ostavljajući Saru uz obećanje da će joj se jednog dana vratiti. Oko cijelog događaja se u Lymeu stvorila legenda te Sarine duge šetnje obalom i njene poglede prema otvorenom moru sugrađani interpretiraju kao čekanje i nadu u povratak njenog francuskog poručnika. Ono što javnost ne zna, a

Sarah u jednom razgovoru priznaje Charlesu jest da je ona odavno primila pismo u kojem je stajalo da je Varguennes oženjen i da se nikad neće vratiti. Charles se nakon nekoliko susreta smrtno zaljubi u Saru te s njom nakon nekog vremena provodi noć, saznajući da je obljubio djevicu i da se ona zapravo nikad nije predala Varguennesu. Autor čitatelju kroz roman nudi više alternativnih završetaka, a na prvi nailazimo prije te bludne noći. U 44. poglavlju, Fowles piše: „I tako priča završava. Što se dogodilo sa Sarom, ne znam- kako bilo da bilo, Charlesa više nije osobno uznemiravala, ma koliko mu se možda i zadržala u sjećanju. To se najčešće i događa. Ljudi nestaju iz vida, utapaju se u sjeni onoga što nam je bliže. Charles i Ernestina nisu odonda zauvijek sretno živjeli; ali živjeli su zajedno.“ (Fowles 1999: 346) Na sljedeći završetak romana nailazimo u 55. poglavlju kada autor gledajući Charlesa u vlaku razmišlja da priču zaustavi upravo ondje i da nikad ne saznamo što se s Charlesom kasnije dogodilo. Na samom kraju romana, konačno, autor prikazuje posljednje dvije varijante završetka. Prvi od navedenih alternativnih krajeva nakon mnogo nedaća spaja Charlesa i Saru i upoznaje Charlesa i čitatelja s likom Lalage, Charlesove i Sarine kćeri. Posljednji navedeni završetak koji je autorovim vraćanjem sata petnaest minuta unatrag ispred kuće Rosettijevih u kojoj se odigrao maloprije opisan prizor, zapravo drugi razvoj tog istog događaja, završava tako da Charles i Sarah nakon tog susreta nastave život razdvojeno i svatko ode svojim putem.

Kao što je već spomenuto, Fowles izvrsno spaja gledišta 19. i 20. stoljeća. Prije analize dvaju romana valja naglasiti da je Fowles u svom iscrpnom istraživanju viktorijanskog doba, mnogo toga naučio od svojih prethodnika, a isto tako, pokušavajući prikazati pastiš romana tog doba, od viktorijanskih je autora, mnogo toga i preuzeo. James Acheson, u knjizi *John Fowles (Modern Novelists)*, piše: „Poput Thackeraya i ostalih autora koji su svoje romane pisali u nastavcima, i završetak Fowlesovih poglavlja u čitatelju

izaziva neizvjesnost; Baš kao i kod Waltera Scotta i George Eliot (ističem samo dva primjera), svako poglavlje *Ženske francuskog poručnika* započinje jednim ili više epigrafa. Dodatno, radnja ovog Fowlesovog romana smještena je u Lyme Regis, što odgovara i radnji romana Jane Austen *Pod tuđim utjecajem*. Fowles, također, temelji lik Sama Farrowa na Dickensovu liku Sama Wellera iz *Posmrtnih spisa Pickwickova kluba*, a u svom eseju *Hardy i Hag* ističe da mnogo toga duguje Hardyju.“ (Acheson 1998 : 34)

Na prvi pogled je vidljivo da je Sarah Woodruff lik koji je potpuno netipičan za viktorijansko doba. Ona je rođenjem pripadala nižem društvenom staležu, no njen se otac vlastitim trudom i radom izborio da se Sarah jednog dana uzdigne na društvenoj ljestvici. Njoj je to zapravo donijelo i mnogo problema, jer se uzdižući iz jedne društvene klase od nje potpuno i otuđila te tom svijetu više nije pripadala, a svijet imućnih opet ju nije prihvatio kao njima ravnu. Sarah se, tako, bavila poslom guvernante i živjela kod dobrostojećih gospođa. Njen unutarnji nemir zbog nepripadanja tom svijetu, vidljiv je od samog početka do samog kraja. Sarah živi u konzervativnom gradiću Lyme, gdje je svaki njen pokret praćen i osuđivan. U Lyme vladaju stroga društvena pravila, vjera, crkva i molitva moraju biti uvijek na prvom mjestu, a samim time svatko mora voditi krepostan život, kako već nalažu Božje zapovijedi. Ljudi u romanu opterećeni su vrlinom i ispravnim postupcima te svoju čast, ugled i moral smatraju važnijim od svega. Iako se takvo društvo na prvi pogled možda čini idiličnim i potpuno humanim, ono je ustvari potpuno trulo, jer je opterećeno vlastitim odrazom u društvu i kritiziranjem drugih da bi se oni sami osjećali bolje. Sarah je lik koji takvom društvu nikako ne pripada. Ona ne mari za tuđe postupke, a isto tako ne mari ni za riječi koje sugrađani o njoj izgovaraju iza njenih leđa. Sarah je dopustila da se na nju gleda kao na grešnicu, zapravo uživajući u tome što na nju takvo društvo gleda kao na izopćenicu. Zbog njenih dugih šetnji uz

obalu, ljudi su je često smatrali ludom i žalili ju, misleći da ona cijelo vrijeme očekuje Varguennesa. Slično je i s Catherinom Earnshaw. Catherina je od svog djetinjstva bila pobunjenica, nije marila za društvene norme, gospodske manire i provodila je djetinjstvo trčkarajući pustopoljinama Yorkshirea, zajedno s Heathcliffom, koji isto tako nije bio oličenje gospodstva. Catherina i Sarah dijele odlučnost i hrabrost u odskakanju od svoje okoline. Ipak, u liku Catherine vidimo da ona, iako drugačija od tipične djevojke onog doba, svoj život ipak nije mogla provesti sama, već je uz nju uvijek bio neki muškarac. Kad je Heathcliff otišao, Catherina se nedugo zatim odlučila udati za Lintona. Sarah, s druge strane, nema problema sa samoćom i tako predstavlja pravu modernu emancipiranu ženu. Koju god varijantu završetka Fowlesovog romana promatramo, možemo se složiti da je Sarah spremna sama proživjeti svoj život i njeno postojanje ne ovisi ni o jednom muškom liku. Catherinu je njena ovisnost o muškarcu dovela do ludila i smrti, dok Sarah od početka zapravo prihvaća svoju sudbinu u samoći. Iako nam se na početku romana čini da je Sarah nesretna zbog Varguennesove izdaje, a kasnije se svim silama bori da zadrži Charlesa za sebe, to zapravo nije tako. U Sarinom liku mnogo je više od puke potrebe za muškom rukom. Sarah se želi ostvariti kao osoba i podrediti svoj život svojim, a ne tuđim željama. Dokaz toj tvrdnji možemo pronaći na samom kraju romana kada saznajemo da je Sarah čitavo vrijeme koje je Charles za njom tragao, provela u kući Rosettija, poznatih umjetnika 19. stoljeća, koji su u to vrijeme zbog svojih inovativnih stavova o društvu i umjetnosti izazivali kontroverzu. Sarah je iz male osuđujuće sredine Lymea došla u veliki London i živjela s ljudima čiji su stavovi za ono vrijeme bili prenapredni i mi kao čitatelji, kao da dobivamo dojam da je ona tamo našla razumijevanje i sreću, jer je takvom krugu zapravo i pripadala. Samim opisom Sarina izgleda, vidljivo je da ona nije tipična viktorijanska dama. Ernestina je, s druge i fizičkim izgledom i manirima i odgojem, savršen

primjer viktorijanske gospođice ili barem onakav primjer kakvog smo navikli susretati u romanima iz tog razdoblja. Catherina Earnshaw, pak, iako duhom odskače svojom buntovnosti, fizičkim izgledom predstavlja također klasičnu ljepoticu tog doba. Kad je prvi put ušla u kuću Lintonovih, Catherina je zbog svoje ljepote bila prihvaćena kao gospođica, dok su Heathcliffa, tamnoputog dječaka, odmah etiketirali kao prljavog i bezvrijednog. Viktorijanski svijet Catherinu ipak uspijeva zavesti, te izjavom da će udavši se za Edgara postati prva žena u toj okolini, ona ipak pripada u okvire tog društva te postaje sve sličnija Ernestini.

Ernestina je kći dobrostojećih roditelja koji su čitav svoj život podredili njenim željama i potrebama. U romanu je prikazana kao gospođica koja voli najnoviju modu, a njeni roditelji spremno zovu krojače i dizajnere za preuređivanje interijera i zbog njenog najmanjeg hira. Kad dolazi u Lyme, manju sredinu, ona za društvene događaje pomno bira najnovije kreacije, prezirući sve staromodno i bezukusno. Ernestina je pametna žena koja je navikla pobjeđivati, no njena jedina želja je jednog se dana udati za Charlesa i biti njegova gospođa. Kad se u jednom dijelu romana njihove zaruke razvrgnu, Ernestinin svijet se sruši i ona potpuno šokirana pada u nesvijest. U njenom razgovoru s Charlesom doznajemo da je ona bila spremna svoj život podrediti njemu i trudila se da mu se u svemu svidi. Njen viktorijanski ponos također je izražen, a vidimo ga u izjavama da će njen otac Charlesov život uništiti zbog onog što je njoj učinjeno. Ponos je ono što sva tri glavna ženska lika ovih romana dijele, ali istovremeno možda najbolje objašnjava razliku među njima. Ernestinin ponos svodi se čisto na puki društveni status, a vlastitim poniženjem je opterećena samo zbog svoje slike u društvu i stoga je možemo okarakterizirati kao tipičan lik viktorijanskog romana. Catherinin ponos prepoznajemo u njenoj buntovnosti i odlučnosti, no on ju dovodi do fatalne greške kojom gubi čovjeka kojeg voli i time uzrokuje vlastitu bolest i

smrt. Naposljetku, Sarin ponos promatramo također kroz njenu odlučnost i buntovnost, ali ta buntovnost nije iz pukog hira kao što je slučaj kod Catherine, već iz želje za vlastitim mirom i samoostvarenjem. Uz ova tri ženska lika, nailazimo i na Isabellu Linton, koja u potpunosti idealizira Heathcliffovu ljubav i odlučuje se odreći svega i pobjeći s njim. Naivno vjerujući muškarcu kojeg voli, Isabella je izgubila vlastitu sreću, zdravlje, a naposljetku i život. Upravo u njenom liku je možda najbolje vidljiva osuda tog vremena, vremena u kojem su ženski likovi prikazivani kao naivne ličnosti bez vlastitog ponosa i razuma i kao one koje su spremne izgubiti sve zbog naklonosti jednog muškarca.

Dva glavna muška lika ovih romana, Charles i Heathcliff, osim mnogo razlika, dijele i neke sličnosti. Za početak, interesi obojice likova kroz roman vođeni su fatalnom ljubavlju prema jednoj ženi. Charles je, kao i Heathcliff, spreman (osim u prvoj varijanti završetka romana) biti prezren od društva u kojem živi kako bi ostvario svoju sreću, a njegova sreća značila je život sa Sarom. Obojica likova vođeni su strastima, no njihove strasti različito djeluju na okolinu. Heathcliff je, tako, nedvojbeno veći izopćenik iz društva u kojem živi, njegovi potezi vođeni su željom za osvetom i nema nikakve potrebe postupiti moralno ispravno prema bilo kojem drugom liku u romanu. S druge strane, Charles, iako se u nekim varijantama završetka odluči na razvrgavanje zaruka i tako stječe prijezir ostalih likova, ipak zadržava svoju potrebu da postupi moralno ispravno i pretrpi kaznu za svoje postupke. Čitatelj je u romanu do prvog alternativnog završetka neprestano suočen s Charlesovim moralnim previranjima. Charles propituje samog sebe što će učiniti, s jedne strane vođen strašću prema Sari, a s druge strane vođen ustaljenim društvenim konvencijama koje nalažu da mora oženiti Ernestinu za koju je zaručen i zaboraviti na Saru čija je moralna čistoća oskrvrnuta. Nakon prvog alternativnog završetka u kojem Charles odlučuje oženiti

Ernestinu i učiniti onako kako bi to od njega društvo očekivalo, dobivamo drugu sliku njega kao lika. On više ne propituje je li to što je odlučio prekinuti zaruke bila ispravna odluka, već postaje siguran da želi svoj život provesti uz Saru i bavi se njenim pronalaskom sve do samog kraja romana. Njegov se život, međutim, kao primjerice život Isabelle Linton, ne raspada u potpunosti nakon doživljenog ljubavnog razočaranja. Charles putuje Europom te čak odlazi u Ameriku, zadužujući svog odvjetnika za objavljivanje oglasa u kojima traži Saru. Ipak, u njegovim lutanjima možemo iščitati nezadovoljstvo i nesreću zbog neispunjene ljubavi, isto kao što to možemo iščitati i u Heathcliffovim okrutnim postupcima prema drugim likovima. Charles je svjestan da je svojim postupcima narušio društvene norme i njegova lutanja i potraga za ispunjenjem, zapravo su i svojevrsan bijeg od društva u kojem je živio. Heathcliff, s druge strane, ostaje na Orkanskim Visovima do kraja života i ne bježi od društva koje mu je prouzrokovalo nesreću, već se odlučuje na osvetu njegovim potomcima. Njegovi sadistički postupci uzrokovani su gubitkom Catherine, no i time što ga je društvo zbog njegovog podrijetla smatralo manje vrijednim. Bernard J. Paris komentirajući Heathcliffov lik u romanu, ističe da je jedno od glavnih pitanja romana *Orkanski Visovi*, kao i njegove kasnije kritike: „Kakvo biće Heathcliff zapravo jest?” (Bernard J. Paris 2008: 65) Isabella Linton još u romanu postavlja pitanje je li on ljudsko biće i ako jest, je li lud, a ako nije je li demon. Heathcliffa, ipak, kako dalje navodi Bernard J. Paris, valja promatrati kao ljudsko biće, jer se Brontë trudi prikazati da njegova zloba proizlazi iz patnje koju je proživio. Tu autoričinu namjeru, J. Paris potkrepljuje činjenicom da su se i Catherina i Isabella nakon patnje koju im je Heathcliff prouzročio i same odlučile na osvetu. (Bernard J. Paris 2008: 66) Charles, također, u određenom periodu svog života doživljava novčani gubitak. Točnije, on ostaje bez očekivanog nasljedstva svog strica koji se u zrelim godinama odlučio oženiti. Na Charlesa, međutim, taj gubitak ne

djeluje tako oštro, s jedne strane zbog toga jer i dalje posjeduje dovoljno blaga da bi živio dobar život, a s druge strane jer i njegova okolina i Ernestina na njega i dalje gledaju kao na gospodina. Heathcliff postaje pravi tiranin i ugrožava živote svih oko sebe neprestano gonjen duhom Catherine s kojom će se sjediniti tek nakon smrti. *Orkanski Visovi* time daju pomalo nerealistički dojam, dok Charles, kao pravi poklonik Charlesa Darwina, ostaje kroz roman potpuno prizemljen i suočen sa stvarnosti. U nekoliko trenutaka, poput onog kad mu se u Americi u liku neke druge žene pričini Sarah, ipak vidimo da je Charles zanesen i opterećen njenim likom, no to nije ni približno u tolikoj mjeri koliko je to vidljivo kod Heathcliffa. Fowles u svom romanu, iako je pastiš viktorijanskog romana, s druge strane pokušava dati i viđenje pravog života viktorijanskog vremena i tako srušiti neke mitove o životu tog doba. Stalnim umetanjem Hardyjevih i Tennysonovih citata na početke svojih poglavlja, on nam daje viziju viktorijanskog doba viđenu kroz oči umjetnika. S druge strane, Fowles u roman umeće i brojne Darwinove i Marxove citate, kao i izvatke iz nekih kronika 19. stoljeća, koje čitatelju na viktorijansko društvo daju potpuno drugačiji pogled, pogled sličniji društvenoj stvarnosti. Možda je upravo to što je Fowles svoj roman pisao u 20. stoljeću razlog što je odabrao realističniji lik, lik koji je, osim što je zanesen ljubavlju i strašću, zanesen i znanošću. Charles je pojedinac naprednih vidika koji je potpuno svjestan društva u kojem živi i iz njega, kao takav, želi pobjeći. S druge strane, on je odrastajući u takvom društvu i sam obilježen društvenim normama kojih se ne može riješiti i u stalnom je sukobu s viktorijanskim i modernim u sebi. Za Heathcliffa ipak ne možemo reći da je moderan čovjek, on je samo čovjek drugačijih stajališta koji je otuđen od društva koje ga nikad nije prihvatilo i u to društvo se on ne može, a ni ne pokušava uklopiti. On nakon mnogih razočarenja svojevolumeno bira potpuno otuđenje i pokušava osvetom ostvariti vlastito zadovoljstvo. Na kraju ipak shvaća da koristeći se okrutnim

sredstvima poput svojih neprijatelja, ne može ostvariti pobjedu te se odlučuje pomiriti sa svojom sudbinom.

Da je Fowles roman pisao u 20. stoljeću, na prvi pogled je vidljivo kroz samu strukturu romana. Za razliku od tipičnog romana viktorijanskog doba u kojem je autor, kako James Acheson ističe „analogan Bogu“ (Acheson 1998: 34), Fowlesov pripovjedač radnju neprestanu komentira, u njoj čitatelju nudi svoj glas te u trinaestom poglavlju romana izravno naglašava da nema potpunu nadmoć nad svojim likovima, već ih on, može pustiti da oni rade što žele: „Krinka da autor zna sve o likovima koje je stvorio, mora biti razotkrivena, ističe Fowles, a likovima mora biti dopušteno da se ponašaju slobodno, a ne kao da su marionete „sveznajućeg i sveodlučujućeg“ božanstva. (Acheson 1998: 34)

Ljubav Catherine i Heathcliffa u romanu je prikazana kao nešto nepobjedivo i stalno, to je ljubav koja posjeduje razornu snagu i jača je od smrti. Njihov odnos Brontë opisuje potpuno aseksualno, kao nešto duhovno, nešto čemu nije potrebno fizičko. Sarin i Charlesov odnos, s druge strane, vođen je strastima kojima je potrebno i fizičko očitovanje. Tek nakon noći provedene sa Sarom, Charles postaje siguran da želi razvrgnuti svoje zaruke s Ernestinom. Prije toga, prva varijanta završetka romana govori čitatelju da je Charles uz Ernestinu na Saru zaboravio, jer ljudi s vremenom zaborave na ono što im je od očiju daleko, te da o njoj nikad više ništa nije čuo. Takav prikaz ljubavi koju Emily Brontë opisuje, iako je cijeli roman za ono vrijeme bio naročito naprednih vidika, ipak svjedoči da i dalje pripada u okvire viktorijanskih konvencija. Fowles, pak, spominjanjem i opisom fizičkog očitovanja strasti, čitatelju pokazuje da Charles odudara od kanona onog doba i da njegov roman nikako nije samo pastiš viktorijanskog romana, već i pokušaj drugačijeg viđenja cjelokupnog viktorijanskog svijeta.

Pred kraj, valja istaknuti da snažna povezanost s prirodom i krajolikom nije karakteristična samo za *Orkanske Visove*, već je u velikoj mjeri izražena i u *Ženskoj francuskog poručnika*. Baš kao i kod Catherine u *Orkanskim Visovima*, i kod Sare Woodruff je već na samom početku romana vidljiva njena izuzetna povezanost s prirodom: „Ženski lik vezan na specifičnu sceneriju, kojom dominira locus amoenus iz žanra „romance“, tek je prvi od signala mijenjajuće uloge koju priroda počinje igrati u kontekstu ostalih interteksta 19. stoljeća. Zanimljivo je, naime, da muški likovi - žele li sresti ovu ženu - tada moraju i sami proći društvom i viktorijanskim kanonima neopterećenim pejzažom.“ (Jukić 1996: 51)Yorkshirske pustopoljine predstavljaju sreću i bliskost Catherine i Heathcliffa. U tom napuštenom i od urbanih središta udaljenom krajoliku, daleko su od očiju drugih, osjećaju se povezano i proživljuju svoje najbolje dane u suživotu s prirodom. Slično je i sa Sarom i Charlesom. Radnja romana otvara se opisom Cobba i Ware Cleevesa, osamljenih mjesta na kojima Sarah sama šeće i ujedno mjesta na kojima ju Charles prvi put susreće. Kasnije se naglasak s tih obalnih područja pomiče na skrovite šumske predjele, gdje se među njima nesmetano, bez društvenog osuđivanja, mogla stvoriti intimna povezanost. Osim što su takva skrovita i napuštena mjesta u prirodi pogodna za rađanje bliskosti među likovima, ona su idealna i za bijeg svakog pojedinca koji se u društvu u kojem živi osjeća kao uljez, a taj osjećaj od samog početka, prati i Catherinu i Heathcliffa i Charlesa i Saru.

5) ZAKLJUČAK

Nakon kratkog pregleda oba romana, možemo zaključiti da oni nesumnjivo daju različitu viziju života jednog doba. Kao što je odmah na početku spomenuto, Emily Brontë se ne zamara toliko prikazom viktorijanskog društva, već u svom romanu naglasak stavlja na likove, ističući snažnu i fatalnu povezanost Catherine i Heathcliffa. Njeni likovi u potpunosti su vođeni strastima i iako su kao takvi oni odmetnici iz društva u kojem žive, zbog svojih se snažnih karaktera ipak ne mogu smjestiti u okvire moderne književnosti. Sarah i Charles, s druge strane, kao da su od samog početka likovi iz nekog suvremenijeg, današnjem čitatelju mnogo bližeg svijeta, ali su bačeni u okvir u kojem vladaju viktorijanska pravila. Charles je, više nego Sarah, okovan konvencijama tog doba, no nakon prvog završetka romana koji nam Fowles nudi, on ipak daje Charlesu mnogo više slobode. Fowlesov se pripovjedač neprestano uključuje u radnju, komentira postupke svojih likova, spominje kasnije povijesne događaje i daje do znanja da on o viktorijanskom dobu progovara s odmakom od stotinjak godina. Nakon jednog Charlesovog susreta sa Sarah, pripovjedač tako progovara: „Charles to tada nije znao, ali u tim kratkim neizvjesnim sekundama, iznad mora punog iščekivanja, u toj prozračnoj večernjoj tišini, prekinutoj samo tihim mrmorom valova, izgubilo se cijelo viktorijansko doba. A time ne mislim reći da je pošao pogrešnim putem.“ (Fowles 1999: 80) Fowles, osim što stalnim korištenjem povijesnih izvora pokušava dati jedan drugačiji, današnjem čitatelju možda prihvatljiviji pogled na viktorijansko društvo, on svojim likovima svjesno pridaje i mnoge osobine suvremenog čovjeka, vješto se poigravajući time kako bi se takvi ljudi snašli u okviru onog doba. On se, tako, mnogo više od Brontë bavi društvom i društvenim odnosima te

prikazuje ustaljena društvena pravila viktorijanaca, spremno ih stavljajući u opreku sa suvremenim stanjem u društvu. Njegovi glavni likovi, bačeni u svijet u kojem su vrlina i dužnost bile važnije od svega, svakako posjeduju i neke karakteristike tipične za roman tog doba. Kroz likove koji zadobivaju manju važnost u romanima, poput Ernestine ili pak Nelly Dean, čitatelj lako uviđa sličnost između dva romana. Takvi likovi prikazuju karaktere koji su za viktorijanski svijet bili tipični te oni čitatelju daju dojam o onom što se u tom društvu od pojedinca očekivalo. Iako se možda na prvi pogled ne čini tako, Heathcliff, Catherina, Sarah i Charles, zapravo taj dojam o viktorijanskoj društvenoj stvarnosti još više naglašavaju. Svim ovim likovima zajedničko je odskakanje od okoline i društva i kroz njihove buntovne karaktere zapravo stječemo najbolji dojam o tome što je u onom dobu bilo prihvatljivo a što neprihvatljivo i upravo je to ono što čini najveću sponu između *Orkanskih Visova* i *Ženske francuskog poručnika*.

6) POPIS LITERATURE

- Acheson, James, *John Fowles (Modern Novelists)*, Macmillan Education, New York, 1998.
- Bićanić, Sonja i sur. *Engleska književnost*, SNL, Zagreb, 1986.
- Brontë, Emily, *Orkanski Visovi*, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb, 1980.
- Fowles, John, *Ženska francuskog poručnika*, Školska knjiga, Zagreb, 1999.
- „J. Paris, Bernard on Heathcliff's Character“ (65-69) u Bloom, Harold, *Bloom's Guides (Emily Brontë's Wuthering Heights)*, Infobase Publishing, New York, 2008.
- Jukić, Tatjana, „Priroda kao posjedovanje, posjedovanje kao priroda : ("viktorijanski" romani Johna Fowlesa i A. S. Byatt)“, *Glasje*, god. 06, 3(1996), 1996, 38-55
- Kettle, Arnold, *Engleski roman*, Svjetlost, Sarajevo, 1962.